SZÁZADOK.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT KÖZLÖNYE.

Második füzet. 1867. October hó.

Zrinyi Péter.

(Életrajz.)

I.

Alig van Magyarország történetében homályosabb részlet a Wesselényi Zrinyi Nádasdyféle összeesküvésnél, alig van homályosabb jellem Zrinyi Péternél, mi nem csoda. Történetéhez, napjainkig a rosz akarat vagy tudatlanság kezeiből voltunk kénytelenek venni az adatokat, melyeket az irók pártállásukhoz képest kiszinezni törekedtek. A császáriak szemében csak gonosz rebellis, tiszteletre de nem követésre méltó hazafi felfogásnak csak a szabadság szent ügyének martyrja volt. Legujabban, éles eszü történetirók nyomán hajlandók voltunk őt embernek tartani, ki bukását, melyet megérdemlett, félszeg rendszabályokkal maga sietteté. Azonban eddig ismeretlen kútfők alapján enyhébben, igazságosabban itélhetünk. Zrinyi Péter nagy eszmét karolt fel: keresztény segélylyel szabaditani fel Magyarországot az ausztriai háztól. De a külföld nem támogatta, a hazafiak nem értették és ő maga sem tudott következetes maradni elveihez. Vezéri polczán, melyre vágya, rangja emelte, a széthuzó elemeknek parancsolni képes nem volt. Hitt végre a bécsi kormányférfiaknak és e gyengesége vérpadra vitte, melyen nevéhez méltóan halt meg. Életét szándékozom elmondani

minden kedvezés, minden ellenszenv nélkül; a tények maguk mondjanak felette ítéletet.

Gróf Zrinyi Péter 1622-ben született [1]). Atyja György, a szigethvári hősnek unokája, horvát bán, és vitéz katona, anyja Széchy Katalin volt. Atyjának kora halála után 1626. anyja ismét férjhez menvén 2 évvel idősebb bátyjával Miklóssal [2]) Domitrovics Péter zágrábi püspöknek, később Batthyányi Ferenczneк gondnoksága alá került, mindig azonban a nagy Pázmán Péternek felügyelete alatt, ki atyját a katholika hitre téritette és az árváknak jó barátja marádt. Ily kezekben a tudománytalan György gróf gyermekei akkoron Magyarországban ritka miveltséget nyertek, és Péter, habár a lángeszü Miklóst utól nem érhette, sokféle ismerettel, a tudomány és művészetek iránt érzékkel birt, és nyugalmas perczeiben időt talált Miklósnak „Szigethi veszedelmét" horvát nyelvre forditani.

Főfoglalatossága a Zrinyieknek, mint akkor a magyar uraknak átaljában, harcz volt a törökök ellen, kik naponkint fenyegették, dulták javaikat. A Zrinyi jószágok Zala és Vasmegyében, a keskeny Tót és Horvátországokban főkép ki voltak téve támadásaiknak. Péter már kora ifjusága óta harczokon forgott, melyekben elemére talált és Miklós bátyjával — a legnagyobb dicséret — versenyzett. Meg volt benne minden tulajdonság, mely a magyar-török guerilla harczban a vitézlő népre benyomást tett. Roppant testi erővel birt; bátorságát jellemzé a jelszó: „Vincere aut mori," sőt még a tüzérséghez is értett, melynek elhanyagolását a magyarok közt sajnosan tapasztalta. [3]) Egyikévé lett a leghiresebb magyar kapitányoknak, de a harczi zajban megszokott zordonságát átvitte sokszor a magán életbe is; mig barátai nyájasságát dicsérték, peres ellenfeleivel ugy bánt mint a törökökkel, és nem habozott Androcha János, fiumei polgárt, Crastena és Drágából, Buccari mellett, erővel ki-

---

[1]) Erre nincsen positiv adatom, de miután magát egy alább közlendő levelében az 1622. született Nádasdy öcscsének nevezi, más részt pedig legidősb leánya Ilona már 1643-ban született, születési éve nem tehető 1622-nél előbbre, de nem is sokkal későbbre.

[2]) Gualdo Galeazzo Priorato, Vita di Leopoldo I. II. köt. 584. lap. szerint Zrinyi Miklós 1620-ban született.

[3]) Rattkay, Memoria Banorum, 1771. kiadás 216. l.

verni (1645), Parapetics Farkast pedig hason esetben muraközi javai miatt megöletni (1649.)[1])

Péter és Miklós atyjuk hagyatékán, mely a Zrinyi családnak, összes, atyjuk és nagybátyjuk Miklós grófnak bőkezüsége folytán igen megfogyott javait tartalmazta, barátságos uton megosztoztak. A család székhelye Csáktornya, Miklósnak, Buccari, Buccarizza más horvátországi jószágokkal Péternek jutott. Rendes lakásul ő Ozályt és Grobnikot választá a tenger mellékén közel a Frangepánok javaihoz, kiknek családjából vett nőt, Frangepán Farkas leányát, György és Ferenczneк testvérét, a nagyravágyó, férfi lelkü Anna Katalint, kivel egy fiut Jánost[2]), és három nagyobb kort ért leányt nemzett: Ilonát, Judithot, ki Petronella néven Zágrábban Klára rendü apáczává lett, és Aurora Veronikát. Ha azonban Miklós gróf a Muraközből távozott, Péter őrködött a család e féltett kincsére, mint 1646., midőn egy török portyát a Murába szoritott, de ő maga is az üldözés hevében a folyamba sodortatva elveszett volna, ha Dechko szolgája ki nem ragadja.

Miklós ekkor Morvaország szélén a svédekkel harczolt, mint harczolt 1644. Rákóczy Györgygyel, és atyja 20 év előtt Bethlen Gáborral. A Zrinyi testvérek III. Ferdinánd király leghivebb, legáldozóbb alattvalói közé tartoztak, s azért a király nekik már régebben Baranyában, igaz, hogy hódolt földön, 140 falut ajándékozott, Miklóst légrádi kapitánynyá és kevéssel utóbb 1647-ben bánná tette, Péternek pedig a zsombereki (sichelburgi) oláh helyesebben rácz katonai gyarmat kapitányságát adományozta, oly kikötéssel, hogy 600 lovassal segitse a német háboruban. A király Pozsonyban, az országgyülésen (1647), vadászaton szemmel látta Péter gróf erejét és bátorságát, midőn egy előre törtető vadkannak fejét egy kardcsapással ketté hasitá. Ferdinánd elkérte a kardot, egyet suhintott vele és fáradtan vissza

---

[1]) Az illető örökösök bejelentései Zrinyi Péter tömege ellen a nemz muz. kéz. 773 fol. lat.

[2]) Wagner Geneologiai nyomán szokássá vált öt Boldizsárnak nevezni, helytelenül. Kortársai, hivatalos okmányok (mint a magy. muz. kéz. 825, 847 fol. magy.), mind csak Jánosnak nevezik, köztük, hogy többet ne emlitsek Komáromy János, Tökölyi secretáriusa, Zrinyi Ilona meghitt embere, ki csak tudhatta, hogy hivták urnője öcsését, kinek haláláról 1703. Törökországban értesült.

adta. A svédeken azonban nem igen mutathatta erejét. A horvát magyar csapat, melyet 1647. a 30 éves háboru utolsó évében Frangepán György, Ratkay György, Eszterházy Tamás alvezérekkel Csehországba vezetett, a pilseni táborba rendeltettetett, s onnan Szászországba, Thüringiába portyázott, nevezetes összekoczczanás nélkül.[1])Honn nemsokára királyi tanácsos, kamarás, zluni kapitánynyá lett, és mint szemes őre a horvát végeknek „rettegtette Boszniát, Herczegovinát.“ [2])

A királyi kegy nem feledteté el a Zrinyiekkel mivel tartoznak a hazának. Bár szivesen látott vendégek Bécsben magyarok maradtak — és a nemzetnek, melynek elsői közé tartoztak, igazaira éberen felügyeltek.

A tizenhetedik századnak közepe nevezetes forduló pontot képezett Magyarország viszonyában a Habsburg házhoz. Ausztria 30 éves véres küzdelem után Németországban lemondani kényszerült a caesari ábrándokról, de honn absolut urrá lőn. Csehország és Morvának alkotmányát széttépte, a kard; az osztrák, stájer, karantán rendek oppositioja elenyészett a protestantismussal, és minden tartománya közt csak Magyarhonban nem parancsolt korlátlan hatalommal III. Ferdinánd. Szerette volna Magyarországot is örökös tartománynyá tenni, de terve hajótörést szenvedett a nemzet éberségén, összetartásán, melyet végre 120 éves nyomor és megalázás megérlelt. I. Ferdinánd és János király kora óta először hatá ismét át az egész magyarságot a tudat, hogy egy nemzetnek fiai, és e szellemnek egyik főápolója, legnemesebb képviselője Péternek bátyja Zrinyi Miklós volt. Szemében katholikus és protestáns, magyarhoni és erdélyi, mind a „Scithiából kijött, hajdan világverő“ most nyomorult magyar nemzet volt, mely régi dicsőségét, szabadságát vissza képes nyerni, csak igazán akarnia kell. Művelést, összetartást, áldozatkészséget hirdetett, szóval, tollal, tettel, mert a magyar — ez volt főelve — ha magyar akar maradni, sem a németben sem a törökben, hanem csak önmagában bizhatik. Péter, kiről Miklós irva hagyta, hogy „igazán szereti hazáját“, osztá, követé e nézeteket, bár nem birt Miklós nemes objectivitásával,

[1]) Ratkay i. h. 218. l.

[2]) Zrinyi Miklós szavai a „Szigethi veszedelem“ben.

mely önmagáról teljesen megfeledkezve csak a czélra, csak a hazára gondolt.

Midőn 1663-ban a török az ifju, nagyravágyó Köprili Ahmed nagyvezér alatt Magyarország ellen sikra szállott és Ausztriát kényszeritő a háborúra, melyet a magyarok, a Zrinyiek évek óta sürgettek, nehogy Erdély, a magyar nemzetnek ezen elszakadt, de életerős tagja végkép török járom alá kerüljön: a német hadak a hires Montecuccoli alatt, tétlenül hagyták dulni a törököt Pozsonyig, tétlenül engedték ellenséges kézre jutni a Dunán inneni részek kulcsát, Érsekujvárt. Csak a Zrinyiek tarták fenn a keresztény fegyverek becsületét. A Muraközt biztositották Újzrinyvárral, melyet Miklós 1661-ben a Mura és Dráva összefolyásánál az udvar ellenzése daczára épitett, s melyet a két testvér az utolsó csepp vérig megvédeni egymásnak megesküdött. Ujvár veszedelmére Miklós kisded csapattal Magyarországba, a Dunához sietett. Péter, ki mindenben kezére járt, hadakat gyüjtött, és királyi parancsra utána menni készült, midőn hirt vőn, hogy Szokolovics Ali Csengics basa Boszniából 9000 emberrel Ottochacz és Berlogh várakat akarja megvenni, és délnyugoti Horvátországot Krajnával adófizetővé tenni. E részek őre Auersperg, károlyvárosi kapitány a veszélyre Laibachba menekült. Zrinyi Péter egy perczig sem habozott. 2000. emberrel az ellenség elé sietett és oct. 11. Sz. György hegyénél Károlyvárostól 9 mérföldnyire, előcsapatára bukkant. A meglepett törökség a hegy tövében szétveretett, de a sereg zöme, a szemben eső hegyen túl csatarendben készen várta a támadást. A horvátoknak első rohama visszaveretett, és Péter gróf 40 lovassal a hegytetőre érvén, futni látta embereit. Kiséröi habozva megállottak, de Zrinyi vissza se nézve, egymaga a futók közé ugratott, korholt, buzdított, és ujra az ellenségre vitte őket. Dühös vidal fejlődött. Egy török, hajdan foglya, ráismert, és a basának mutatta, most végünk van, fussunk! A törököket rémület fogta el, soraik megbomlottak, a sereg futásnak eredt. Zrinyi az üldözésben, mészárlásban, könyökig mártá karját ellenséges vérben. 2000 török, köztük a basa fia, a herczegovinai és udinai bégek, összesen 9 főtiszt halva maradt, 800 ló, 15 zászló a győzők kezébe került, foglyul csak 80 esett, köztük Csengics bátyja 2 agával. A ke-

resztények vesztesége felette csekély volt. A zászlókat Péter Leopoldnak küldé, a horvátok pedig rögtönzött dalokban dicsőíték a fényes hadi tettet [1]).

Ugyanakkor Miklós a Dunánál győzött, egy hónappal később a tatárokat a Muránál megverte, és merész téli hadjáratban az eszéki hidat felégette. Europa szemei a magyar nemzetre, a Zrinyiekre fordultak. Horvátország, Krajna, Styria, melyet ők fedeztek, sértetlen maradt, mig a német hadak gondjaira bizott Morvából, Austriából 100,000 foglyot raboltak a tatárok. Csáktornyára a szász és bajor fejedelmek, a mantuai és toscánai herczeg, a spanyol és franczia királyok, a pápának elismerő, buzditó levelei érkeztek. A Zrinyieket szóval, pénzzel segélyezni annyi volt, mint az egész kereszténységnek tenni szolgálatot. Különösen XIV. Lajos király mindenkép kimutatá tiszteletét Zrinyi Miklós iránt, mig Bécsben, a német vezérek győzelmeit fitymálták és midőn Kanizsát, épen a németek lassusága miatt bevennie nem sikerült, kaptak az alkalmon, s ujra Montecuccolit, ellenségét, nevezték ki fővezérré.

A török sereg, Kanizsának felmentése után a Muraköz, Ujzrinyvár ellen ment, a vakmerő Zrinyieket megfenyiteni. E pontot megtartani lett volna magyar felfogás szerint a keresztény hadnak feladata. A magyarok szép számmal gyültek a Murához, köztük Zrinyi Péter is 4000 ember horvát végbeli haddal, azonban látnia kellett, hogy Montecuccoli Ujzrinyvárt, családjuknak vérrel megvédett szemefényét, nemcsak nem támogatja, de minden módon, mint haszontalan pontot feladni törekszik, bátyját mellőzi, őt pedig, midőn a fővezér tudtával jun. 27-én a török sereg oldalába portyázni a Dráván át kelt, cserben hagyta, ugy hogy eredménytelenül kellett visszavonulnia. Mindazon által, midőn Miklós panaszt tenni Bécsbe készült, a magyar urak közt volt, kik visszahivták. Két nappal később Ujzrinyvárt a török a keresztény sereg szemeláttára a német őrségtől, melyet Montecuccoli Zrinyi emberei helyett beletett, kard csapás nélkül, megvette.— A harcz czután a Muraközről, melyet a német hadak tatár módra kiéltek, a stájer határok felé huzó-

[1]) Ortelius Redivivus II. 287. l. Antler, Memoria de bello hungarico turcico, kézirat. a nemz. muzeumban 1606. lat. 4.

dott, és Péter, mig Miklós Bécsben járt, és kérve kért sereget, melylyel ő, melylyel öcsese a hazának használhassanak, a murai vonalt őrizé.

Kevéssel utóbb Montecuccoli Szentgotthardnál győzött, miután már előbb Souches Lévánál a budai basát megverte. A leg szebb reményeknek azonban véget vetett a vasvári béke, mely aug. 10-én 20 évre köttetvén török kézen hagyta Nagyváradot, Érsekujvárt, romokban hagyta Ujzrinyvárt. — Az udvar sietett a győzelem után ujra visszaállitani Magyarországon azon békének nevezett állapotot, mely csak a magyarok kezét köté meg a védelemben, de a törököt mindenkor büntetlenül engedte garázdálkodni.

A békekötés, az ország tudta és megegyezése nélkül, az ország rovására köttetvén, mélyen sérté a magyarokat, mélyen a Zrinyieket, kikben az udvar a nemzeti ellenzéknek valószinü, fé. lelmes főnökeit látta, és rettegte. És csakugyan Miklós és vele Péter érezte leginkább, hogy a vasvári békét főkép azon politika dictálta, mely Magyarországot, a török által marczangolva, nyomorultnak, tehetetlennek szerette látni, hogy az udvar tulkapásainak ellent ne állhasson. Oly férfiutól azonban, mint Miklóstávol volt a gyáva kétségbeesés. El volt határozva, bármit végezzenek Bécsben, a hazát utolsó lehelleteig fenntartani, és támaszul, a nemzet erélyén, összetartásán kivül, melyet minden áron élesztení törekedett, külföldi segély is kinálkozott. XIV. Lajos franczia király 6000 embert küldött volt Leopoldnak és a szentgotthárdi csatában hadai dönték meg legelőbb a török erőt. A franczia urak Bécsben megismerkedvén, bámulni, szeretni tanulták Zrinyi Miklóst, kit a pedans németek csak gyülölni tudtak; a franczia politika, mely a barátság szine alatt is csak az ausztriai ház gyengitésén dolgozott, benne, a magyarokban, alkalmas eszközt látott, a Habsburg háznak otthon zavarokat okozni. Coligny és La Feuillade-dal, kik hazamenet Csáktornyára betértek, s a magyar vendégszeretetet élvezék, megjelent Guytry marquis is, mint a királynak ügyvivője, és Zrinyi Miklósnak, Magyarországnak, Franciaország szövetségét, segélyét ajánlá.[1])

[1]) A bécsi cs. kir. hadügyi levéltárban a Vesselényi-Nádasdy-Zrinyiféle összeesküvésről való jelentés szerint, melyet rokonom Hajnik Imre győri tanár

Bécsben tudták, hogy a magyarok a pápához, a nyugati fejedelmekhez, főkép a franciákhoz készülnek folyamodni, „ne hagyják elveszni a kereszténység védfalát", s a Zrinyieket, mint a mozgalom vezéreit, éber figyelemmel kisérék[1]), őket a magyar urakkal deczember elejére Bécsbe hivták, indokolni előttük az elhamarkodott békekötést. Mielőtt azonban Miklós a franczia követtel tisztába jöhetett volna, nov. 18-án vadászaton vadkan által megöletett. Végrendeletében családját Péter oltalmába ajánlá: politikai szerepe szinte Péterre szállott.

A bécsi gyülés nem csillapithatta le a magyarokat. Minden, mit a béke mellett felhoztak csak azt mutatá, hogy az udvarnak van gondja Spanyol, Német, Lengyelország ügyeire, de nem Magyarországra. Lobkovitz Venczel sagani herczeg, Zrinyiék rokona, ki az előterjesztő szerepét vitte a kormány részéről, sajátságos, hetyke modorával — „úgy kell a magyaroknak, ideje hogy gögjük megaláztassék", — csak növelte az elkeseredést. A főurak bucsút sem véve Leopoldtól, a béke ellen tiltakozva, tértek haza.[2]) Zrinyi Péter a legszenvedélyesebbek közé tartozott. Természete heves, izgékony volt;[3]) azonfelül ő nem csak az országnak, hanem saját magának, családjának romlását is látta a

---

lemásolt és sok más becses jegyzettel a buvárok közt ritka önzetlenséggel rendelkezésemre bocsátott, miért is kötelességemnek tartom, a nyilvánosság előtt is legőszintébb köszönetemet kifejezni. A terjedelmes deák nyelven irt czim nélküli munka, melyet j e l e n t é s czimen fogok idézni, hivatalos adatok alapján, talán Leopold számára készült, és az összeesküvésnek összefüggő történetét adja; az elbeszélés jobbára pártatlan, és — a mint más kútfőkkel való összevetéséből kitünik — hű az igazsághoz. Csak azon eseményeknél simított az iró, melyek mutatják, hogy a bécsi udvar, bár a készülő felkelésről tudomással birt, azt fejlődni hagyta, sőt az elégületlenséget elmérgesíté, hogy a rebellisekkel aztán kénye kedve szerint bánhasson.

[1]) Sagredo velenczei követ csak éjjel mert a Zrinyiekkel találkozni, nehogy magát az udvar szemében compromittálja. Lásd jelentését Öst. Geschichts-Quellen XX. köt. 305—321 ll.

[2]) V. ö. C. K. de N. latin munkáját, a Nádasdy-Zrinyi-Frangepán perről szóló hivatalos, nyomtatásban is megjelent jelentésnek paraphrasisát, a muzeum kéziratai közt. 287 lat. quart szám alatt.

[3]) „Animo quidem alium — irja a j e l e n t é s Péterről — atque a fratre diversum, nempe acinace quam ingenio promptior, impetu crebrius quam consilio in arma ferebatur."

békekötésben. Birtokai mind a határszéleken, vagy közel azokhoz fekütdtek; és a török az elfoglalt földön véget vetett a magyar nemes tulajdonának, és öt, ha másutt nem voltak birtokai, földönfutóvá tette. Alig száradt meg a tenta a vasvári békeok mányon, midőn a török már kezdé a behódoltatást. Könnyü vol Portia herczegnek mondani, hogy ne türje Péter, ha a Muraközben is próbát akar tenni. Gremonville Jakab a bécsi franczia követ,[1]) katona és diplomata alig tudta lecsillapitani. A főczél jelenleg, — mondá Zrinyinek — bátyja után a báni méltóságot megnyerni, azért mutasson hüséget a császári ház iránt. Portia engedelmét azonban használja fel, és vágjon alkalmilag jót a törökre, mi talán okul fog szolgálni, hogy a háboru megujuljon. Semmi esetre azonban nem lehet most kitörni a császár ellen, midőn annak seregei még fegyverben állanak[2]). Zrinyi Péter egész lélekkel ragaszkodott a franczia szövetséghez, melyhez bátyja Miklós hajlott, s melyet a franczialk ügyes bánásmódja, jándékai még szorosabbra füztek. Ő XIV. Lajostól várta a nemzet üdvét, ellenkezőleg a régi magyar ellenzéki politikával, mely a fényes portára szeretett támaszkodni. Neje Katalin nem csak tudta, de tevékeny befolyással is támogatta e véleményt. Ő kezdett levelezni Bezières velenczei franczia követtel, ő vitte Bécsbe Gremonvillenek az üzenetet, melyben Péter — immár bán — „késznek nyilatkozott a franczia királynak mindenben vakon engedelmeskedni, késznek egyetlen 13 éves fiát, hüsége zálogául mint kezest, tanulás szine alatt Párisba küldeni, csak biztositsa a király i r á s b a n oltalmáról, és adjon évenkint 4000 frt segélypénzt.“ Szüksége volt pénzre, hogy a Muraköz védelméről kellőleg gondoskodhassék.[3]) Gremonville, kinek a kényes szerep jutott izgatni és csillapitni, kitérőleg válaszolt, mert a franczia udvar ez idétt még nem akart szakadást a császárral: „legyen óvatos és tartsa fenn nemes buzgalmát alkalmasabb időre.[4])“

[1]) Envoyé és nem ambassadeur. Gualdo Galeazzo Priorato, i. h. 547. l.

[2]) Gremonville levele XIV. Lajoshoz jan. 15. 1665. J e l e n t é s.

[3]) Már januárban kért 300 lovas és 500 gyalogra pénzt, és pedig egy ovasnak 8, egy-egy gyalognak 5 frtot havonkint. Gremonville levele ddto. január 15. 1665. U. o.

[4]) Gremonville levele jul. 3. 1665. u. o.

A magyar urak nem követtek ily határozott irányt. Sokan külföldi segélyre gondoltak, köztük Zrinyi sógora a 28 éves lánglelkü Frangepán Ferencz, tersaczki gróf, és a primás Lippay György[1]). Összejövetelek, tanácskozások, panaszok napirenden voltak. Az elégületlenség nőttön nőtt, mert a kormány, ámbár a főurak végre a vasvári békében Leopold személyes megjelenésére Pozsonyban megnyugodtak, az országban hagyta az idegen hadakat, idegen vezéreket, kik a törököt szabadon engedték garázdálkodni és csak a magyarokat, nemest, parasztot válogatás nélkül sanyargatták szokott módjukon. A magyarok gyanuja bizonyossággá vált, midőn maguk az udvaroneczok nyiltan beszélék, hogy Magyarországot a cseh módjára meg fogják igázni. Zrinyi Miklós halála óta nem volt ember, kire a nemzet, mint vezérre tekintett volna: most végre a forrongás között Vesselényi Ferencz vállalkozott e szerepre. A nádor már betegesen, egy hosszú, fényes pálya alkonyán állott. Zrinyi Miklósnak barátja, hires vitéz, jó szónok, határozott jellem volt, ki ha egyszer czélt tüzött magának, nem szokott az eszközökben válogatni. Több mint tiz évig vitte a közvetitő kényes szerepét a király és nemzet között, ritka tapintattal megtudván őrizni az udvar kegyét és a hazafiak bizalmát. Most azonban választania kellett. Nem türhette, hogy joggal könek mondják a magyarok előmenetelében, melyet el kell gördíteni[2]) és nejének, a hires murányi Vénusnak, környezetének befolyása alatt a nemzeti ügyhez csatlakozott, a magyar alkotmány végső eszközére, az aranybulla hires záradékára, a „justa resistentia"-ra gondolt, ámbár mindig megmaradt benne bizonyos kegyelet a Habsburgház iránt, melynek oly sok esztendeig hiv szolgája volt. Szövetségeseket keresett az ország nagyjai közt, és szeme legelőször is a bánra esett.

Zrini Péter ép akkor (1666 február havában), a Felvidékre jött leánya Ilonának lakadalmára, kit Rákóczy Ferencz, a török ellen elvérzett II. Rákóczy György erdélyi fejedelemnek fia, Felső-Magyarországnak leggazdagabb dynastiája, egyéb-

---

[1]) Hogy Lippay is összeköttetésben volt Gremonvillelal, kitünik ennek leveleiből.

[2]) Széchy Mária magyar vallomása 1671 márczius 21-ről, a kamarai levéltárban.

ként gyenge, higeszű ifjú, marcz. 1. Patakon nőül vett. Egyuttal a háborgó Balassa Imrénél is megfordult, mint békitő császári követ, magával vivén Gremonville titkos üzenetét a garázdához, ne siessen a meghunyászkodással.[1])

A nádor meghivására visszajövet april elején a stubnyai fürdőbe tért, hová a vidék nemessége gyógyulni, szórakozni nagy számmal gyülniszokott, találkozni tehát minden feltünés nélkül lehetett.[2]) Stubnyán Zrinyi a nádornál Fügedi Nagy András, udvari kapitányt, Bory Mihály, korponai várnagyot és nádori jószágigazgatót, Kereszturi László alnádort és Lessenyei Nagy Ferencz nádori itélőmestert találta. Megfontolák „Magyarország kedves hazájuk nak] és kapcsolt részeinek veszélyes sorsát, és fenyegető siralmas végromlását.“ Tanácskoztak, mily uton módon lehetne a törvények és királyi hitlevelek értelmében orvoslást találni, és megállapodtak, hogy a Guytry marquis által még Zrinyi Miklósnak tett ajánlatok alapján franczia oltalomba adják magukat, és franczia segélylyel, Erdélylyel szövetségben fegyvert ragadnak az ausztriai ház ellen. Főgondjuk volt a dolgot titokban tartani, s azért jelekben egyeztek meg, melyekkel egymásnak irni fognak. A szükséges lépésekre Gremonvillenél, a franczia udvarnál, Zrinyi vállalkozott, melléje követül a nádor részéről Iványi Fekete László ment[3]). Végre kezet fogtak, megesküdtek, és akkori szokás szerint leveleket adtak egymásnak, hogy egymást el nem hagyják, kölcsönösen segitik, utolsó csepp vérükig védelmezik. (april 5.)[4])

Zrini Péter a szövetség pontokfeltételét, a „hires luth. főember prókátor“ Musai Vitnyédi Istvánra bizta, ki Miklós bátyjának

---

[1]) Gremonville levele márt. 18. 1666. i. h.

[2]) Széchy Mária i. h.

[3]) A jelentésben hibáson áll Miklós.

[4]) Ide irom az oklevelet a „Jelentés“-ben foglalt latin forditás után magyarra visszafordítva ; „Mi Vesselényi Ferencz, Magyarország nádorispánja, a jászok és kúnok birája, aranygyapjas vitéz valljuk és adjuk tudtul jelen levelünk által, hogy jól meggondolván Magyarország, kedves hazánknak és kapcsolt részeinek veszélyes sorsát és fenyegető siralmas végromlását, ezen bajok elháritására nagyságos gróf Zrini Péter Dalmát-, Horvát- és Tótországok bánjával, kedves fiunkkal tanácskozni összejöttünk, mely uton módon lehetne a törvények és királyi hitlevelek értelmében orvoslást találni. Hosszas

kedves embere, ügynöke, a franciával való alkudozásban megbizottja volt, és most ravasz, vakmerő lelkének egész erejével izgatott országszerte felkelésre. „A magyar nemzet nem hiszi — igy kezdődött a Vitnyédi által szerkesztett okmány — hogy a franczia kormány a Zrinyi Miklósnak ajánlott oltalmat most a nemzettől megvonná, sőt reményli, hogy valamint Isten után csak a győzelmes franczia fegyver tartotta meg a nemzetet, úgy fogja megtartani ezután is. Ha a legkeresztényebb király e nemzet még fennlevő romjait oltalmába nem veszi, annak vagy el kell pusztulni, vagy a kereszténységre nézve veszélyes térre szorulni, mire azonban, ha a török ajánlatokat is tenne, nem is gondol, csak a kereszténység, a franczia király az országot, mely mindig a kereszténységnek védbástyája volt, el ne hagyja." „Mióta csak a magyar nemzet — szólt tovább egyes pontokra áttérve — az ausztriai kormány alatt állt jogai, szabadságai, a királyi hitlevelek feltételei soha meg nem tartattak, várai erősségei török kézre kerültek, végei meggyengültek, miért is a nemzet régi törvényei szerint a hütlenségnek vétke nélkül, ellentállási jogával él, és a dalmát-, horvát- és tótországiakkal, nemkülönben Erdély, Molva és Havasalfölddel, a török ellenében magát évi adó által biztositván, szövetséget köt és mindent megkisért, csakhogy gyalázatos módon el ne bukjék, meg ne gyilkoltassék . . . . "

„E czélra a nemzet szövetségeseivel 15,000 lovas s ugyanannyi gyalogot elégségesnek tart, kiknek havi zsoldját a franczia király határozza meg és fizesse, küldvén egyuttal saját költségén ügyes tiszteket, mérnököket és tüzéreket; az előkészületek megtételére pedig azonnal küldjön Danczkán át Horvátországban vagy ha máskép nem lehet Bécsben kifizetendő 100,000 tallért[1]). Franciaország Magyarországgal és társaival ideiglenes vagy örökös véd és daczszövetséget köt; Ausztria ellen a háborut, ha lehet, közösen, ha nem, csak a magyarok maguk kezdik

---

meghányás után végre ünnepélyesen kezet fogván, egymásnak megesküdtünk és megigértük, hogy az ország siralmas állapotában, jóban, roszban egymást el nem hagyjuk; egymást kölcsönösen segitjük, utolsó csepp vérünkig védelmezzük. Isten minket ugy segélyjen, ugy legyen irgalmas lelkeinknek."

[1]) 3. pont.

meg, de a franczia király pénzzel segiti őket és kinálkozó alkalommal maga is fellép; békét egyik fél sem köt a másiknak tudta és beleegyezése nélkül. A franczia király kiesz közli, hogy Magyarország társországaival a római szentbirodalom tagjának felvétessék, a birodalmi gyülésén követei által szavazattal birjon, és a birodalom által gyámolittassék, mert Magyarország az egész kereszténységnek védbástyája, — az ország szabadsága azonban szent és sérthetetlen maradjon.“ [1]) Gondja lesz a királynak, hogy az országtól elszakadt részek visszakapcsoltassanak, és ezután többé el ne idegenittessenek; hogy a töröknek járó adó lehetőség szerint mérsékeltessék, és a lengyel nemzet is a szövetségbe, bevonassék. Viszonzásul Magyarország kész a király egyik fiát vagy más házabeli herczeget ősi szokás szerint szabadon királyává választani, ki azonban az ország jogait a koronázás előtt hitlevélben biztositani köteles lesz. Gyámolitani fogja a királyt a főuralom kivivásában. Egy-két franczia ezred Magyarhonba, viszont egy-két magyar ezred Francziaországba megy, mindegyik csapat az illető ország törvényeihez alkalmazkodni köteles; szükség esetében a két ország összes erejével támogatja egymást. „A király biztositékul leköti királyi szavát és hitét, melynek, ha az egész világból számüzetik is, a királyoknál szentnek kell maradni, hason biztositékot ad a magyar nemzet szövetségeseivel. [2]) Egyébiránt fennmarad mindegyik félnek joga e szerződéshez, ha megkötteti, még valamit hozzá tenni vagy elvenni választ, azonban a magyarok 30 nap alatt kérnek, mert az ország sanyaru állapotában sokáig nem várhatnak.“

Ezen okmányt Zrinyi Péter aláirás végett átadta (juniusban) Gremonville-nek; bemutatta neki Fekete Lászlót, az audienczia azonban néma volt, mert a nádor embere egy szót sem tudott francziául; mindazonáltal meggyőzte Gremonvillet, hogy Vesselényi, kitől előbb Zrinyit óva intette, a szövetséghez csatlakozott [3]).

Vitnyédy a szövetségi javaslatba beletett egy pontot — a

[1]) 6. pont.

[2]) 14. pont.

[3]) Széchy Mária i. h.

10-diket, mely szerint Lubomirsky herczeg lengyel főmarsal, ki a franczia születésü lengyel királyné, Gonzaga Maria neversi herczegnőnek, és közvetve a franczia udvar tervének, János Kázmér király után franczia herczeget ültetni a trónra, leghevesebb ellenzője volt, sőt a király ellen fegyvert is ragadott, s kit a franczia követ kivánságára Vitnyédy már régen elfogni tervelt, megölessék. Zrinyi azonban e részben kijelenté, hogy azt tenni nincsen hatalmában. Vitnyédynek sem adott 500 fegyverest, kikkel a vakmerő ember Leopoldot, majd ha a programm szerint arája Margit spanyol infansnő elé Schottwienra fogott menni, elfogni, Petróczy Istvánhoz Kaszavárra s onnét Trencsényre vinni, a magyar követelések teljesitésére kényszeriteni, és, ha kell, megölni akarta. Ugy látszik, Lubomirsky esetében visszaborzadt erkölcsi érzése a gyilkosságtól, mig Vitnyédy tervét kivihetetlennek tartotta. [1])

Mig a dolgok igy Zrinyi Péter terve szerint fejlödtek, Fügedi Nagy András, mint a nádor követe, meghozá neki a hirt, hogy Vesselényi a szövetkezésnek nagyobb kiterjedést adott, de egyuttal az eredeti iránytól eltérve, Erdély által a török segedelmet is ki akarja nyerni. Meghivására julius havában számosan gyültek volt Murányalljára, köztük Csáky Ferencz a felvidéki főkapitány, Székely András, Szuhay Mátyás, Kendi Gábor, Ispán Ferencz, Szepesi Pál, Fáy László, Keczer Menyhért, Vitnyédi István, Bory Mihály, Kereszturi László, Nagy Ferencz és Fügedy András — Teleky Mihály és Bethlen Miklós erdélyi urakkal és beavattatván a szövetségbe, felesküdtek. A nádor a jelenlévőkkel a magyar régi ellenzéknek politikájához fordult, kész volt az országért a töröknek adót fizetni, csak hogy az *ajándék* nevét viseljen, és Magyarhon ne legyen köteles keresztény szomszédjai ellen harczolni. E mellett figyelmét Lengyelországra is kiterjeszté, neje által összeköttetésbe lépett a királynéval, és már itt Zrinyi Péterrel egy értelemben volt. Decczember havában ujra találkozott Zrinyi Vesselényivel, Bécsben, hová az ország nagyjai az uj királyné tiszteletére ösz-

[1]) Lossenyey Nagy Ferencz vallomásából tudjuk, hogy Vitnyédy ezen tervét mind ő (Nagy) mind Nádasdy csak nevette. Kamarai levéltár.

sereglettek. Dec. 9-én volt a nagy bemutatás, melyre az országnak legfőbb négy zászlós ura, a nádor, a bán, az országbiró gr. Nádasdy Ferencz és a tárnok, Gr. Forgách Ádám egy kocsiban mentek, mindnyájan, az utolsónak kivételével összeesküdtek vagy „interessatusok“ — mint akkor nevezék —, mert az országbiró mindjárt a muranyaljai gyülés után kibékült ellenségével a nádorral, és vele szövetséget kötött, „nehogy jövendőben a nemzet egyenetlenségüket romlásnak okul tartsa, és koporsóbanlétükkor felőlük idegen emlékezettel legyen.“ [1]) (jul. 28. 1666.) Bécsben megujultak a tárgyalások Gremonvillel, melyeknek még eddig semmi sikerük nem volt. Gremonville bevallá Zrinyinek, hogy nem bizik a nádorban, és nem mer vele oly fontos ügybe kapni, mig magát saját kezüleg nem kötelezi. „Királyom, mondá magának a Vesselényinek, egy titkos találkozáson, most még nem léphet fel, de ha a császár Angliával szövetséget köt, mire minden mutat, kész a szakadás; „szükséges azonban hogy kivánalmait sajátkezüleg aláirva, minden homályosság nélkül terjeszsze a király elé : a nádor ellenben elolvasván a Zrinyiféle pontozatot, felkiáltott, hogy Vitnyédy túl ment megbizásán. Nem akart franczia királyt, és ugy vélekedett, hogy elég, ha a nemzet Lajost védurának fogadja. Végre azonban megnyugodott aláirta a Vitnyédyféle szerződést, s egyuttal, (dec. 16.) Zrinyivel ujra Gremonvillehez fordult, küldjön a király 40 nap alatt legalább hatvanezer forintot kölcsön, a többiről majd a nemzet fog gondoskodni [2]) „A nádor, irá Gremonville, nem oly öszinte mint Zrinyi, kit jótétemények, segélypénzek által hivül meg kell tartanunk, hogy a többit ellensulyozza; a nádornak adni pénzt nem sokra vinne, mert félek, hogy mihelyt megkapta, mindent cláruland a császárnak.“ [3])

A franczia csalódott, mert Vesselényi nem gondolt árulásra, sőt a szövetség érdekében kibékité Zrinyit Nádasdyval, kik bizonyos peres kérdés miatt ellenségek voltak. Az országbiró, a magyar Croesus, mint nevezék — roppant gazdag, tu-

---

[1]) A magyarul irt szövetségi okmány a kamarai levéltárban.

[2]) Szalay magy. tört. V. 119. l. Jelentés. Széchy Maria i. h.

[3]) Gremonville levele dec. 23-ról.

dományosan mivelt, éleseszü, nagyratörő férfiu volt, ki agyában mindenféle kalandos terveket forgatott, de nem birt merészséggel azok kivitelére[1]). Nem volt meg benne a beteg Vesselényinek erélye sem, nem Zrinyi Péternek harczi bátorsága. Tehetetlensége érzetében önkénytelenül irigykedett mindazokra, kik nála e tekintetben szerencsésebb természettel birtak, és ellensége volt Zrinyi Miklósnak, Vesselényinek ugy, mint a primás Szelepcsényinek. Mindazonáltal nem hagyott fel a reménynyel, ravaszság és észszel mindannyiok fölé kerülni, mit azonban igen ügyesen tudott a hazafiság köpenyével eltakarni. — Némi tanácskozások után, hárman dec. 19-én Bécsben az ország felszabaditására szövetséget kötöttek, összeesküdtek és egymásnak következő hitlevelet adtak:

„Mi hadadi gróf Vesselényi Ferencz Magyarország palatinusa, gr. fogarasföldi Nádasdy Ferencz azon Magyarország birája és gr. Zrini Péter horvátországi bán, látván aztat, hogy Magyarországnak s a magyar nemzetnek ügye és állapota oly veszedelembe jutott légyen, hogy ha mi, kik az országnak első oszlopai vagyunk, valami szabados uton elejét nem vesszük, ezennel végső romlásra jut, az ég alatt ilyen hires nemzetes nemes nemzetnek az ő sorsa. És jóllehet ezen mi országunknak se határiban való kisebbülését, se pedig nemzetünknek kevesbülését (a ki annak okait tudja) senki sem csudálhatja, mert több száz esztendőnél, hogy az magyar nemzet, az több keresztyén országokat oltalmazván, s az ő mellét annak az egész világot elnyelni s maga hatalma alá hajtani akaró pogányságnak paizsul eleibe vetvén, és azzal szüntelenül mindennapi vére kihullásával, másoknak sokszori vagy távolról való nézésével, vagy veszedelmünkre való segedelmével tusakodván, nyomattatott meg annyira, hol az nyilván való ellenségtől, hol post indirectum (de föltött czéllal), attól, a kitől oltalmat kellött volna venni. — Igen szükségesnek láttuk elsőben is azt, hogy mi hárman hittel kötelezzük magunkat, hogy mind az ilyen derekas dolognak, titok alatt köll maradni, s ugy folyhat-

[1]) Rothal jelentéséből a titkos tanácsban tudjuk, hogy Nádasdy már 1662. tett lépéseket Némethonban külföldi segélyért; Caprara leveleiből pedig, hogy leányát Rákóczynak szánta, kit aztán királylyá akart tenni.

nak jobban az föltött jó szándékok, assecuráljuk azért egymást, mi parollánkra, annak és hitünknek, sőt lelkünk üdvösségének is elvesztése alatt, hogy ezen munkálkodásunkat, és kötelességünket, s a mellett való föltett szándékinkat és ügyekezetünket senkinek semminemő okból ki nem jelentjük, semmi móddal, sőt azokat is, az kik ezen dologban tudósak, titokban tartjuk hasonlóképpen — másodszor azon obligatió alatt, valamit Magyarországnak s nemzetünknek javára, megmaradására és előmenetelére, elménkkel feltalálhatunk, s az meg cselekedhető leszen, azokat mind elkövetjük szorgalmatosan, s ha másokhoz való folyamodással köll is annak meglenni, effectuáljuk: nem látván, se remélvén, ilyen utolsó romlásra jutott állapotunkban senkitől bizonyos reménységet előmenetelünkre, sőt csak ezen statusban való megmaradásunkra is. — Hogy mindezekben egymás hire nélkül semmit nem cselekszünk, hanem mindenekhez egyenlő akarattal és megegyezett elmével kezdőnk, munkálkodunk, végig állandóképen. Sőt mivel minden dolognak az ő kimenetele bizonytalan, ha ezen okokból vagy mindnyájunknak, vagy akármelyikünknek, sőt azoknak is, az kik az mi akaratunkból tudósak ezen dologban akár kitől (senkit ki nem véve) protectiója lenne: tartozunk azt perpetuo obligamine minden uton és módon, minden tehetségünkkel pártját fogni s az galibából kisegiteni. Adtuk azért egymásnak ezen kezünk irása és pecsétünk alatt költ levelünket, hogy gyakran szemünk előtt viselvén ezen dolognak és kötelességünknek vizsgálásával lelkönket az örök kárhozatra ne vessük, s ez világi mód szerint böcsületünket meg ne sértsük, se el ne veszitsük.“[1])

Deczember végén szétmentek a szövetségesek azon megállapodással, hogy a nádor márczius elejére Beszterczebányára, igazság szolgáltatás ürügye alatt gyülést hirdessen, és arra a rendeket további cselekvés végett meghivja. Nádasdy teljes megnyugtatására Zrinyi Pozsonyból (dec.28.) még egy hitlevelet küldött, melyben természetének nyers erélye teljesen nyilatkozott. „Esküszöm — irá — az élő Istenre, az ki semmiből teremtett,

[1]) A kamarai levéltárban, a Jelentésben deák fordítása.

hogy mivel gróf Nádasdy urammal derekas szövetséget vetettem, az szerint meg is maradok holtig, minden promotioit, interessit mindenben promoveálom, semmi titkait, az melyet tudok, soha senkinek akaratja nélkül ki nem mondom, ha pedig, különben cselekedném, kérem az én Istenemet, teremtőmet, hogy akkor, világnak példájára rettenetes büntetéssel büntessen, mint hitszegő embert. Eztet, ha kivántatik, nagyobb biztosságnak okáért véremmel is subscribálom, söt arra is felelek, hogy mindenben pártját fogom, neki élek, halok; mind szerencsékben, mind szerencsétlenségben, ha valamit hallok ártására valót róla, mint igaz esküdt te tús öcsese megintem. Ugy segélyjen Isten, valamint ezeket szivből kivánom."[1])

Mindjárt uj év után Zrinyi visszament Bécsbe és közlé Gremonvillelal szövetségét. A franczia kérte, ne fedezze fel Nádasdynak magán levelezésüket, nem, hogy XIV. Lajos tudós a dologban, mert a hitetlen ember, ha érdeke kivánja, mindent el fog árulni a császárnak.[2]) A nádor Zrinyivel jött sürgetni a franczia segélyt. „A nemzet — mondák — már kételkedni kezd Lajos jó akaratában, és sokan, kivált a felvidéken, a törökhöz hajlanak, mit azonban ők — Zrinyi jó lélekkel mondhatá, de nem a nádor — mindeddig elleneztek. Ők készek fiaikat zálogul adni, váraikat a franczia'knak megnyitni: de viszont a király is gondoskodjék róluk, határozza már most meg jutalmukat siker esetére, és biztositson mindegyiknek 50—50,000 tallérnyi jószágot valahol a Rajna mellékén, ha az ügyek rosz fordulatot vesznek"[3]).

A beszterczebányai gyülés, mely márczius elején összeült, nem felelt meg a várakozásnak. Megzavarta a nádornak betegsége, ki már „halálfia"[4]) volt, és semmiben sem vehetett részt. Zrinyi is hazament, és a tanácskozásokat nevükben is Nádasdy vezette. Mintegy 13. voltak jelen összecsküdtek, köztük Szuhay, Szepesy, Fáy László, Keczer Menyhért, Bory, Fügedy Nagy And-

[1]) Egy nappal később Széchy Mária is hitlevelet adott az országbírónak. Mindkettő magyarul a kamarai levéltárban.

[2]) Gremonville levele jan. 6. 1667. i. h.

[3]) Szalay, Magy. Tört. V. 109. l.

[4]) Széchy Mária i. h.

rás, Lessenyey Nagy Ferencz és Keresztury László, kik elhatározák, hogy bizva Erdélyben és a franciában, rögtön fegyvert fognak, és magukkal ragadják a nemzetet, mielőtt még a felkelés híre Bécsbe jutott volna. Nádasdy nem mondott ellent, de a terv kivitelét meggátolá a vezérnek Vesselényinek halála (márcz. 28. 1667.[1])

Zrinyi Péter Vesselényiben barátot vesztett, s most annál bensőbben csatlakozott özvegyéhez, ki őt fiává, örökösévé fogadta. Ő lett most Nádasdyval az összeesküvés vezére, és erélyesen tovább ment a megkezdett pályán. Neki nem voltak önző czéljai, legfeljebb pénzre volt szüksége, melylyel neje fényüzését, fegyvereseit, bátyja özvegyét, kitől némely jószágokat bérelt, fizethesse. Bizott Nádasdyban; szó is volt, hogy fia elvegye Nádasdy leányát: de az országbiró, a nádor halála után Szelepcsényivel kinevezett királyi helytartó, gondolkodóvá lett.

Vesselényi halála utat nyitott neki a nádorságra, melyet az udvar, vagy az összeesküdtek segélyével az udvar daczára is elnyerni egyedüli czélja volt. Külsőleg tehát Zrinyivel tartott, ki, nem törődve, hogy a lengyel királyné is meghalt (máj. 10.) és a lengyel segély reménye csökkent, Gremonville-lel nagy hévvel folytatta az alkudozásokat. XIV. Lajos megtámadta Spanyolországot; gondolni lehetett, hogy I. Lipót rokonát segiteni fogja. Minden gyanú elkerülése végett Zrinyi és Nádasdy a követtel Bécsen kivül, egyszer Hochaubau, másszor közel oda egy erdőben, végre Hochau és Münzendorf között a mezőn a legnagyobb titokban találkoztak és még Nádasdy vejének, Draskovich Miklósnak, ki őket elkisérte, sem volt szabad jelen lenni a tanácskozásokon. Gremonville átadá nekik fejedelme megbizását,

---

[1]) Jelentés: Széchy Mária i. h. Kornéli fragmenta Hist. Hung. I. kötetében a már idézett C. K. de N. nyomán e gyülésről sok valótlanságot beszél. Nem való, legalább Nádasdy, Széchy Mária, Lessenyei Nagy Ferencz több rendbeli vallomásaiban nyoma sincs, hogy Vesselényit itt az összeesküvés vezérévé, Nádasdyt kanczellárrá, Zrinyit, Rákóczyt, — ki még akkor az összeesküvésről mit sem tudott — hadvezérekké, Boér Ferenczet, (ki alatt mint C. K. de N.-ből tudjuk Nagy Ferencz lappang) titkárrá választák. Zrinyi jelenlétét Széchy Mária nem is említi, a Jelentés szerint: ad sua digressus est. Nádasdy itt hitlevelet adott az összeesküdtoknek, melynek magyar eredetije a kamarai levéltárban van, deák fordítását pedig a Jelentés adja.

ajánlá a lengyelekkel való szövetségét és igérte, hogy ha Lipót a spanyol háboruba elegyedik, Francziaország a magyarokat segiteni fogja, és máris pénzt ajánl. Nádasdy megdöbbent a cselekvéstől: „neki nem kell pénz, ő semmibe sem avatkozik, ő férj és apa"; de Zrinyi 6000 forintott elfogadott. Kevéssel utóbb Gremonville lebeszélésére visszautasitá a spanyol udvar felhivását, 4000 horváttal spanyol zsoldban a francziák ellen harczolni; cselnek tartá az ajánlatot, melyet az ausztriai ház a gyanus Zrinyiek vesztére koholni akart.[1])

Zrinyi Péter honn is törekedett a szövetség érdekeit előmozditani, és e tájban (1667 sept.) megnyerte gr. Tattenbach Erasmust, a belső ausztriai titkos tanács[2]) tagját, ki ugyan higvelejü, iszákos, feslett életü fiatal ember volt, de a stájer urak közt sokféle összeköttetéssel birt, és az udvarra, némely mellöztetés miatt haragudott. Zrinyi egy találkozásnál Lepsinán szóba hozta az ország siralmas állapotát, a hirt, hogy Leopold Spanyolországba készül, és a kormányt mostoha anyjára Eleonára bizza. „Hová lesznek — tevé hozzá, ha a kapzsi kormányferfiak, gyenge női kezek által nem zabolázva, még féktelenebbül garázdálkodhatnak ellenünk!" A részvét, melyet Tattenbach mutatott, többszöri találkozás, tovább vitte; elmondá a stájer grófnak a magyarok szövetkezését, fényes jövőt mutatott neki, a cillei grófság független uralmát. Tattenbach szerette volna tudni, kitől és mennyi pénze, katonája van a szövetségnek? Ki lesz a vezér, és mit gondol a dologról Velencze, a porta? Mi történik a tótországi, krajnai végekkel? „Ne legyen rá gondja — mondá Zrinyi — lesz pénz, lesz szövetséges!" és Tattenbach sept. 9-én aláirta a hitlevelet, melyben egymásnak jóban, roszban segitséget és titoktartást esküdtek.[3])

Az udvarnak már ekkor némi tudomása volt a készülő viharról. — Még a mult évben kevéssel a stubnyai összejövetel után történt az első figyelmeztetés.[4]) —

---

[1]) Gremonville levele oct. 13. 1677 i. h. Majláth Geschichte des öst. Kaiserstaates IV. 69. l.

[2]) Belső-Ausztriának akkor Gráczban még külön titkos tanácsa, kamarája és Hofkriegsrathja volt.

[3]) Jelentés, Vagner Katonánál XXXIII. 722 l.

[4]) Montecuccoli jegyzetei 1666. april 21. a bécsi hadügyi levéltárban, lemásolta Hajnik Imre.

1667 september havában Casanova a konstantinápolyi követ jelenté, hogy Panajotti nagyvezéri tolmács tudositása szerint junius havában Balló László, Apaffynak követe (kit Vesselényi kérelmére inditott utnak) járt Kandiában a nagyvezérnél, támogatást szerezni a magyaroknak az ausztriai ház ellen. Nádasdy a titkos tanácsban hallá az árulást, és rögtön értesité Zrinyit és az összeesküvőket. Ovatosnak kellett lenni; a török kedvezőtlen választ adott, a francia sem mozdult; az összeesküvés megakadt. Nádasdy nagyon örült: nem ugy Zrinyi, ki a franciában bizva, félelem nélkül mindig előre tört. Az év vége felé felment Murányba Vesselényinéhez, ki férjének, magának roppant adósságaiból kibontakozni nem tudott [1]), és a murányi, szendrői uradalomra Zrinyitől 100,000 frtot akart, olykép, hogy a mig él, a jószágot birhassa, de halála után az tulajdonul Zrinyire száljon. Péternek tetszett az ajánlat, elfogadta, legfőbb figyelmét azonban itt is az országos dolgokra fordité.

Az öreg, beteges nádorné még mindig a vállalkozó szellemü nő volt, ki Vesselényinek a murányi várat megnyitá. Szerette magát a szövetkezés egyik fejének tekinteni, pedig csak báb volt Bory Mihály és Lessenyei Nagy Ferencz kezében, kihez a hajlottkoru nőt szerelmi kötelékek füzték; vakon indult utána mert hisz ő igérte, „hogy bármint forduljon is a koczka, gondja lesz őt mintegy kis királynét tartani [2])“ E két vakmerő, elvtelen ember az egész mozgalomban csak saját czéljait tartá szem előtt és a zavarosban halászni remélt. Bory Mihálynak, ki egyébiránt már Vesselényinél kémszerepet vitt [3]), különös kedve telt Zrinyi és Nádasdy közé a viszály magvait hinteni, s mig Nagygyal az országbirót hüségéről biztositá: egyre mondogatta Zrinyinek, minek türni maga mellett vezértársat oly vállalatban, melyet egymaga sokkal jobban, gyorsabban dülőre vihetne?

Zrinyinek főczélja volt a 13. vármegye [4]) tulnyomólag pro-

---

[1]) Vesselényi maga után 228645 frt adósságot hagyott. — Kam. lev. tár.

[2]) Széchy Mária i. h.

[3]) Legalább erre mutat Hormayernek egy odavetett megjegyzése, Anemonen I. 131. l.

[4]) Az olvasó tájékozására ide irom neveiket; Abauj, Torna, Gömör

testáns népét megnyerni, mely még mindig tiltakozott a vasvári béke ellen, és heves ingerültségben volt a nádorságnak be nem töltése, a törvényeknek sokféle megsértése, és azon sanyargatások miatt, melyeket Báthory Zsófia, Rákóczy Ferencznek Zrinyi vejének anyja, a király oltalma alatt jószágain a protestánsokon elkövetett. A keményelkü asszony — igazi Báthory faj — busásan viszonozta a lelki erőszakot, melyet rajta hajdan öreg Rákóczy György és Lorántffy Zsuzsanna elkövettek.[1]) Zrinyi Péter, ha nem is birt Miklós bátyjának a katholika vallás geniusából vett magasztos türelmével, gyakorlatilag példáját követé, és átlátta, hogy a vallási villongásoknak meg kell szünni, hogy a nemzet elnyomóival szemben egy lehessen.

Vitnyédynek, a legtevékenyebb izgatónak nem volt tekintélye a felvidéken. Széchy Mária tehát az év végnapjaiban Borsodból az alispánt a fáradhatlan Szepesy Pált, Abaujból a nagyratörő Szuhay Mátyást hivatta Zrinyihez Murányba. Együtt voltak most Magyarországnak legmerészebb férfiai, és tanácskoztak az ország dolgairól.[2])

Uj év után Zrinyi Boryval, ki nagyon behizelgé magát, Nagy Ferenczczel, Széchy Máriával bejárta a felvidéket. Bizalmas gyülekezeteket tartott, izgatott. Lipcsén hallá Borytól, hogy a varsói franczia követ Vesselényi Lászlótól, a nádor fiától, nagy érdekkel tudakozódott a magyarországi viszonyok felől, és azonnal Bory és Nagygyal egyetértőleg Farkasföldi Farkas Fábián, putnoki kapitányt, a nádor régi hü emberét még a murányi kaland idejéből, Lengyelországba küldé, tovább nyomozni a franczia követ érdekeltségének okát, sőt a lehetőség szerint Párisba is, XIV. Lajoshoz kimenni. — Zrinyi gyülölte a török barátsá-

Borsod, Heves, Szepes, Sáros, Zemplén, Ungh, Beregh, Ugocha, Szathmár és Szabolcs.

[1]) „A keresztény szülék az ifju fejedelemasszony reformálásában valának foglalatosak . . . ki látván méltóságos fejedelem ipának, fejedelemasszony napának, férjének igyekezoteket mindenekben nagy szelidséggel és engedelmességgel mutatja vala magaviseletét. Pénteken, Szombaton, az hosszu böjtön az hust megeszi vala, communiokor az idősbik fejedelemasszonynyal együtt communical vala.“ Szalárdy, Siralm. Kronikája 140. l.

[2]) Széchy Mária és Zrinyi levele Nádasdyhoz, melyet Pottendorfban találtak nála, dátum Murány dec. 29. év szám nélkül, de nincs kétség, hogy 1667-ből való.

got. Szövetkezni Lengyelországgal, a szabad, nemes bár szintoly féktelen nemzettel mint a magyar legjobb tervnek látszott, annyival is inkább, mert kilátás volt, hogy előbbutóbb Bourbon herczeg kerül a lengyel trónra, kit aztán a franczia nem fogott volna cserben hagyni. A Vesselényi családnak Krakkó körül sok jószága, sok barátja volt; közülök egyik, Vojenszky Szaniszló krakkói kanonok, Széchy Mária meghivására Zrinyihez Lipcsére jött, de daczára a kitüntetésnek, melylyel fogadták tartózkodva viselte magát, mert ismerte és roszalta a felső magyarhoniak hajlandóságot, frigyet kötni a törökökkel [1])

April havában Zrinyi Nagy Ferenczczel és Szepessy Pállal Halmira ment Szuhayhoz és onnét Sáros Patakra Rákóczy Ferenczhez, hová Szuhay is követte. [2]) Zemplénben a protestánsok keserves panaszokkal fogták körül. Eljött a főispán Bochkay István, a főjegyző Kazinczy Péter, Ispán Ferencz, Bónis Ferencz táblabirák, Baxa István és többen. Zrinyi, kit a felség Szelepcsényi és Nádasdyval a vallási viszály elintézésére biztosnak nevezett ki, reávette vejét, hogy a protestánsok megnyugtatására adja vissza a predicatoroknak a segélyt, melyet ősei alapitottak, de anyja tőlük megvont, pótolja eddigi károkat ezer darab aranynyal, „és ne zavarja kicsinyes faggatásokkal isteni tiszteletüket.“ Báthory Zsófia, ki hirt vőn mi készül Patakon, Cserney Pál jószág igazgatóját küldé, visszatartani fiát a szerencsétlen lépéstől. „Ebben én benne vagyok — mondá Rákóczy a követnek — kénytelen vagyok vele, elől tüz, hátul viz, oldalt hegyes tör, engemet ezek fenyegetnek, nem tudok mit cselekedni közöttük.“ Zrinyinek belépése félbenszakasztá ez őszinte vallomást.

Zrinyi e tette által az összes tiszahâti kalvinistaságot magához, vejéhez füzte. Nagyság e napon 20,000 kardot kötött oldalára, — mondá egyik Rákóczyhoz. Zrinyi most beavatta vejét az összeesküvésbe és Szepesyvel felesketé. A franczia

[1]) Gyöngyösy István, a költőnek vallomása a kamarai levéltárban. Mindez a lengyel országgyülés ideje alatt, tehát januártól márczius haváig történt.

[2]) Szuhay Gáspár vallomása a kamarai levéltárban. Pongrácz István az egri káptalan előtt Szuhayról mondja: „saltem se jactat, altum sapit et est pro sola superbia natus.“

segélylyel biztatta a híveket, kik Vesselényivel inkább a törökökhöz és Erdélyhez hajlottak volt, de most Zrinyi Pétert szerették volna felső vidéki kapitánynak. [1])

Mindezek Nádasdy tudta nélkül történtek. A felkelésre azonban szükséges volt. Széchy Mária tehát Bory és Nagy javallatára Stubnyára hivá, hová Zrinyi Péter is, miután hazament, és némi pénzt hozott Széchy Máriának [1]), eljött. Ott volt még Sennyey István veszprémi püspök, Bory, Nagy és Szenthe Bálint, országbirói itélő mester. „Meg kell kezdeni a felkelést", volt Borynak, Nagynak véleménye. „Ha nagysádtok nem mozdulnak, mondá az utóbbi, hadd kezdjük el mi szegény legények"; megakarták rohanni Morvát, a bányavárosokat, a primást, fel akarták verni — mire legnagyobb szükségük volt — a pénzt, melyet Joannelli körmöczi bányagróf Bécsbe volt küldendő.

Nádasdynak csak a pénzfelverés tetszett. Azonban inkább Zrinyi nézetei győztek „folytatni kell a szövetséget a franczia és Lengyelországgal (honnan Vojenszky nem kedvezőtlen hireket irt) már csak biztositásul is azon esetre, ha a törököt a német arany megnyerné: mielőtt azonban felkelnének az összeesküdteket Széchy Mária Szendrőre hivja össze."

Szendrőn számosan jelentek meg: Barkóczy István, Szuhay, Szepesy, Gyulafy László, Kende Gábor, Ispán Ferencz, Székely András, Fáy László, Madacz János, Keczer Menyhért, Szenthe Bálint, csak Bocskay István nem jöhetett betegsége miatt. Bory és Fábián Farkas a stubnyai tervet hozták szóba. Nádasdy ellenzé. „Efféle agyrémeket — mondá Szenthének —

---

[2]) Tudományos értekezőben II. 341. Széchy Máriának egy levele szerint 21—22 ezer forintot adott a szendrei jószágra. A tervezett eladás nem jött létre, Nádasdy akadályozása folytán, mondja Széchy Mária idézett vallomásában, de részleteket nem emlit.

[1]) Cserney Pál vallomása, Lessenyey Nagy Ferencz lőcsei vallomása; Széchy Mária vallomása és Korméli frag. Hung. II. kötet. Történetiróink a praedicatorokuak tett ajándékot 1666-ra, a pataki mennyegző utáni időre teszik, de ok nélkül, mert Korméli sem mond időt, és a fennebbi vallomások és a körülmények összevetéséből kitünik, hogy 1668-ban történt. Különben a nemz. muz. kéziratai közt 3157 fol. lat. 212—216 ll. meg van másolatban a szerződés, melyet ekkor (april 26.) Rákóczy Bochkayval és társaival kötött, csakhogy hibásan 1669-iki kelet alatt.

csak fülig eladósodott emberek mint a nádorné, gondolhatnak ki, hogy a zavarban hitelezőiktől megmenekülhessenek. Nem viszik a magyar katonát harczra, az csak rabolni zsákmányolni tud" Zrinyi felkelést akart, és mellé csatlakoztak a kálvinisták; a circumspectus lutheranusok elborzadtak a gondolattal, fegyvert fogni Erdély, a török segély nélkül. A felek összevesztek, a gyülés eredmény nélkül feloszlott, és Zrinyi elkeseredve hazament. Egyetértése Nádasdyval, melyet Bory, Nagy, és Vesselényiné folytonosan aláástak, nagyon megrendült; utolsó közös tettük volt, hogy hazamenet, Kereszturról (sept. 1. 1668.) Apaffynak hitlevelet adtak, melyben a fejedelem és Vesselényi közt kötött szövetséges frigyhez állva, megesküdtek „az atya fiu és szentlélek egy bizony örök Isten, a boldogságos szüz és Istennek minden szentire", hogy javát hason hitlevél fejében elömozditják, — de e levél sohasem került a fejedelem kezébe, mert a hely felett, hol történjék a kicserélés Nádasdy Apaffyval megegyezni nem tudott [1]).

Bory Szobonya István nádori kapitány által sept. havában megpróbálta a körmöczi pénzt elfogni, de terve a kiséret éberségén hajótörést szenvedett. A merénylet nagy zajt ütött. Bécsben értesültek a szendrei határozatokról [2]). Felsö Magyarországban pedig a szemes Rothal János gróf, aranygyapjas vitéz, morva helytartó, anyja után magyar, és a magyarok szemében, sima megnyerő modora, esze miatt kedves, különben ravasz, rokon és ellenszenvnek hódoló pénzvágyó ember, gyanitá az összefüggést és tovább nyomozott. Bory és Nagy Ferencz most rögtön fel akartak kelni, mert veszteni való idö nincsen. Nádasdynak irtak, de az terveiket Zrinyivel nem közlé, mert félt, hogy tetszését megnyerik. Zrinyi ekkép a dolgok menetéről

---

[1]) Az oklevél a kamarai levéltárban.

[2]) A nemz. muz. kéz. 1798. fol. lat. alatt, Nádasdy Zrinyi pere mellett van egy névtelennek irata, mely szerint Fekete László, ugyanaz, ki Gremonvillenál követ volt, a szendröi gyülésről jövén óvta Szelepcsényit; a primás kivette belöle a gyülés minden tervét és jelentést tett Ebersdorfba a császárnak, a szándékolt pénzfelverésről, ki ismét a dolgot Lobkovitz és Schwarczenberggel közlé. Az ismeretlen iró kortárs lehetett, mert oly dolgokat tud, melyeket történetiróink eddig nem tudtak, de az összeesküvési acták igazolnak.

mit sem tudott, legkevésbé sem tudta pedig, valamint Nádasdy sem, hogy Bory, kit Rothal october első felében magához hivatott [3]) és Nagy Ferencz, látván, hogy a nemzeti ügy mellett csak fejüket koczkáztatják, Széchy Mária beleegyezésével mindent felfedeztek, sőt az özvegy — Borynak halála után — maga is Pozsonyba ment és Nagy Ferencz által számos irományát, köztük Zrinyi Nádasdy és Vesselényi bécsi szövetséglevelét Rothalnak átadta (1669. elején) [1]).

Leopold és tanácsosai tétlenül maradtak. Rothal, ki az összeesküvést szétrobbantani igyekezett, még most jónak látta, nem közölni Széchy Mária vallomásait a miniszterekkel [2]), mindazonáltal elegét tudtak, hogy a magyarokat rebelliseknek tartsák. Hagyták fejlődni a dolgokat, mert még nem voltak elég erősek, teljes hatalommal belemarkolni, és a kedvező alkalmat — mint az udvaronczok mondák — felhasználni a magyar szabadság megsemmisitésére. Mintha csak a tanács lebegett volna szemük előtt, melyet II. Ferdinánd korában a spanyol követ adott: a magyarokat ezerféle képen faggatni, kinozni kell, hogy semmi módon ne szabadulhassanak; ha a császárhoz fordulnak, azt kell mondani, hogy az mit sem tud a történtekről. A bestye magyarok, kik orruknál tovább nem látnak, erre csak a császár tisztjeit fogják gyülölni, kik semmi panaszra sem hajtva minden kigondolható módon felfogják ingerelni őket, mig fegyvert fognak, a midőn aztán szabadon lehet gazdálkodni, és a vezérek holtestein a korlátlan uralmat megalapitani [3]); csak szép szóval tarták országgyülés helyett az elégületleneket.

Csekély volt azoknak száma, kik Zrinyi, Nádasdy összeesküvésében részt vettek. Egy sem tudta minden tervüket.

---

[1]) Nagy F. levele Nádasdyhoz oct. 18. 1668, melyet szinte Pottendorfban megtaláltak. A murányvári szövetségesek nem akarták elereszteni és Borynak meg kellett elmenetele előtt esküdni, hogy nem csak őket nem árulja el, hanem még Rothal czélzatait is kifogja fürkészni és azokat velük, Nádasdyval közleni.

[2]) Széchy Mária vallomása i. h. Jelentés. Szalay V. 115.

[3]) V. ö. Caprara levelét 1670 aug. 24. Estoi Rinald bibornokhoz, a magy. akad. kéziratai közt.

[4]) Anemonen I. 117. l.

Mindazonáltal nem hibáztak Bory és Nagy, midőn az első jelre tömeges felkelést vártak. A 13. felső vármegye, mely távolabb esvén Bécstől és a töröktől, Magyarországnak még legépebb részét képezé, kitörésre kész vulkan volt. A dunáninneni 10. vármegyének gyülésein szinte folyvást hangzott a panasz katholikus és protestáns ajkakról és a felkelés, ha nem kezdőkre, de számos követőre számithatott; csak Dunántúl, a német markában volt minden csendes és csak egyesek beszéltek suttogva segélyről, melyet a török, Erdély nyujtani fog. Egyáltaljában, kivált a felvidéken, daczára annak, hogy Apaffy lépéseit a portánál a német arany meghiusitá, a nagy tömeg kifáradva, nem bizva a franczia ban „ki otthon maga is nyomja alattvalóit", részvétet nem találva a lengyelek, a németek közt csak a törökben bizott, ellenkezőleg Zrinyivel, ki az 1669. év elején ujra félelmes ellenünknek mutatta magát, és a duló boszniai basának 400 emberét levágta.

Az udvar, hiven politikájához a felsőmegyék panaszára 1669. april 14-re Eperjesre gyülést hirdetett, és biztosokul Rothal mellé Pethő Zsigmond, felvidéki alkapitányt, Szegedy Ferenczegri püspököt, igazlelkü, derék, de ép azért már Bécsben gyanús magyar embert, és Zrinyi Pétert küldte megmagyarázni ujolag a vasvári béke szükségességét, egyebekben oly utasitásokkal, melyek csak halogatást czéloztak, nem a sérelmek valódi orvoslását. Eperjesre sok összeesküdt jött, köztük Rákóczy Ferenczi, mióta anyjával összeveszett, megosztozott, jobb kedvü conspirator, és Lessenyei Nagy Ferenczi, ki látván, hogy a kormány nem bünteti a lázongókat, nem jutalmazza a hiveket, sorra járta és izgatta a megyei követeket. Zrinyi leginkább a nagy szájú Keczerekkel, Menyhért és Andrással, Szuhai, Szepesy és Chernel Györgygyel találkozott. A kitörés küszöbén látta a mozgalmat, melynek sikerére külföldi gyámolitás volt szükséges. A török segély nem kellett neki. Ujra a franczia hoz fordult, annyival is inkább, mert reménye volt, hogy Lengyelországban Condé vagy Neuenburg herczeg, a franczia párt jelöltje fog megválasztatni királynak, ki aztán készséggel segitendi a magyarokat. Lessenyei Nagy Ferenczi fogalmazta a levelet, most már közvetlenül XIV. Lajoshoz, melyet Zrinyi, Rákóczy és a Barkóczyak, István s Ferenczi, szabolcsi f ő i s p á n aláirtak (apr. 25.)

Követül (májusban) Gicha Kázmért,[1])Vojenszky emberét, küldék Franciaországba adja elő, miszerint a nemzet a minapi beleegyezése nélkül kötött béke által a török dulásnak odavetve, ősi szabadságától megfosztva, ujolag kénytelen a király segélyéhez folyamodni, kinek már eddigi számos jótéteményéről hálás szivemlékezik. Ha XIV. Lajos nem tartaná czélszerünek a már régen átadott pontok értelmében adni segélyt, küldjön legalább Bécsben fizetendő váltókban 60—70.000 tallért, hogy ideig-óráig seregeiket fizethessék, a török ellen készen tarthassák, és adandó alkalommal parancsait követhessék. Ha azonban egyáltaljában nem, vagy csak később akarná a nemzetet segiteni, kénytelenek volnának más szövetséges után nézni, de akkor Franciaország se számoljon a magyarokra, ha Ausztriával háboruja lesz.[2])

Az eperjesi gyülés eredménytelenül szétmenvén, Zrinyi Bécsben oszlatni törekedett az aggodalmakat, melyeket a felsőmagyarországi hangulat keltett, s melynél fogva egyre szaporiták Magyarhonban a német hadakat, a helyett, hogy a közkivánat szerint kivonták volna. Zrinyi akaratja ellen igazat mondott: az ausztriai házat kevesebb veszély fenyegette, mint szerette volna. Lengyelhonban a franczia párt megbukott, és belföldi, Viesnoviczky Mihály lett királylyá (jun. 19. 1669). Őt a magyar ügynek megnyerni, az osztrák szövetségtől távol tartani, házasságát Eleonora herczegnővel, Lipót hugával meghiusitani, volt most Zrinyinek főczélja. Bécsben ez időtájban egy kolostorát megunt, világi papságra vágyó dominicanussal, Bargiglio Ferencz Máriával ismerkedett meg, kinek ravasz, diplomata esze, sima megnyerő modora, egészen elbájolta.[3]) Szolgálatába fogadta és Lengyelhonba küldé abbé Palmerini név alatt az uj királyt üdvözölni, rokonszenvét a lengyel nemzet iránt kijelenteni, és számára a lengyel nemességet kieszközölni. Ez volt legalább a nyiltan

---

[1]) Szalay Gich-t ir, de a Jelentésben, Gicha-t, Gualdo Galeazzo Prioratonál, i. h. III. 641. l. Giza-t olvasok'

[2]) Szalay V. 119. Jelentés, Lessenyey Nagy Ferencz vallomása Hocher előtt Bécsben oct. 10. 1670. Kisfaludy és Barkóczy Ferencz vallomásai a kamarai levéltárban. Az utóbbi állitólag a levelet vacsora után irta alá a nélkül, hogy elolvasta volna.

[3]) V. ö. Frangepán Ferencz levelét, az estei bibornokhoz Bécs. jul. 26. 1669 a magy akad. kéziratai közt,

bevallott czél: titokban azonban utasitá, hiusitson meg minden közeledést Ausztriához, ajánljon állandó szövetséget Magyarországgal és az oroszszal, mi mind a magyar, mind a lengyel nemzetnek hasznára fog válni. A követnek adott utasitásban, melyet Frangepán Ferencz nézett át és forditott olaszra, figyelmezteté Mihály királyt az osztrák gőgre, mely benne, ha barátságát keresi is, csak parvenu-t lát. Mit használ — kérdé — Lengyelországnak oly fejedelem, kinek gyenge esze csak szinházzal, vigalmakkal törődik, férfias tettek, fontos ügyekre képtelen; ki csak báb miniszteri szeszélyek, magán érdekek kezében, ki soha magától még semmit sem határozott. Leopoldnak nincs pénze, nincs hitele. Szomszédjai megvetik, alattvalói gyülölik, barátai nem becsülik. Az osztrák miniszterekben megrögzött a gyülölet Magyarország ellen, melyet, bár a többi tartományoknak védbástyája, minden áron meg akarnak semmisiteni. A katholika vallás örve alatt minden szabadságot el akarnak ölni, és dicsőséget keresnek Magyarország teljes megigázásában. E kormány lábbal tapad, gyülöl minden isteni és emberi törvényt. Javithatatlan, és el fog veszni, mert minden alattvalója, főkép a magyar nemzet boszúért kiált.[1])

Zrinyi feleségül Mihály királynak Eleonora helyett a dán király leányát ajánlá, és Palmerininek első fellépése Vojenszky támogatásával sikert látszott igérni. A házassági kérdésbe női finomsággal befolyni maga Zrinyiné is Lengyelhonba készült, s odamenet Murányban, Szendrőn Szuhayval, Szepesivel találkozott, de a nádornéval a szendrei jószág miatt összeveszett.[2]) Utjában megállitá a hir, hogy Palmerini czélt nem ért. A lengyel király osztrák feleséget választott, és a franczia segély minden reményének véget vetett XIV. Lajosnak fagyos levele, melylyel Gicha Kázmért, látván, hogy a magyaroknak a lengyel királyválasztás után többé használ nem veheti, hazaküldte. Megköszönte a magyarok bizalmát, de annak, békében élvén a császárral, meg nem felelhet. Egyébiránt inté őket, legyenek enge-

---

[1]) Majláth IV. 66 és kk. ll. Gualdo Galeazzo Priorato, i. h. III. köt. 644. l.

[2]) Széchy Mária i. h. Göcze István vallomása a kamarai levéltárban.

delmesek törvényes fejedelmük iránt, várják szenvedéseik végét saját hódolatuk és királyuk igazságos voltától és ne lázitsák maguk ellen az eget oly támadás által, melynek a kereszténység ellene egy maga fogná hasznát venni. (jul. 7.)[1]).

PAULER GYULA.

---

[1]) Szalay i. h. 119 l.